

GEVHERÎ DİVANİ'NA KATKILAR

CONTRIBUTIONS TO DIWAN OF GEVHERİ

Yakup KARASOY*
Orhan YAVUZ**
İbrahim YILMAZ***

Öz

Gevherî, 17. yüzyılda yaşamış olduğu tahmin edilen bir halk ozanıdır. Türk saz şairleri arasında müstesna bir yeri olan Gevherî'nin kendisinden sonra gelen saz şairleri üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Şairin elimizde müstakil bir divanı mevcut değildir. Cönklerde ve yazmalarda yer alan şiirlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir "divan" Şükrü Elçin tarafından bilim dünyasına sunulmuştur.

Bu araştırmada aslı Harid Fedai'nin şahsî kütüphanesinde bulunan bir cönkte yer alan Gevherî'ye ait yayımlanmamış 54 adet manzume ilk defa bilim âlemine sunulacaktır. Böylece Şükrü Elçin tarafından yayımlanan ve ekleriyle birlikte 945 şiirden oluşan Gevherî Divanı'na 54 şiir daha ilave edilmiş olmaktadır. Bu manzumeleri başta halk edebiyatçıları olmak üzere Türklük Bilimi araştırmacılarının dikkatine sunuyoruz.

Anahtar Kelimeler

Cönk, Harid Fedai, Gevherî, Yayınlanmamış şiirler, Âşık edebiyatı.

Abstract

Gevherî is a minstrel who is supposed to lived in the 17th century. Gevheri has an exceptional statue among the Turkish minstrels. The influence of him on the following poet is quite large. There is no separate diwan of Gevheri. Şükrü Elçin was created a diwan by gathering the poems of Gevheri which are in cönks and manuscripts.

In this study, it will be focused on unpublished poems of Gevheri in a conk (the handbook which includes folk poems) in Harid Fedai's private library. With this work, Gevheri's 54 unpublished poems will be presented to scientific community for the first time. Thus, 54 poems have been added to the Diwan of Gevheri-including 945 poems with its annexes- which is previously published by Şükrü Elçin. We present these poems to the attention of Turcology researchers -notably folklorists-.

Keywords

Conk, Harid Fedai, Gevherî, Unpublished poems, Minstrel literature.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, ykarasoy@gazi.edu.tr

** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, orhanyavuz@selcuk.edu.tr

*** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yilmazibrahim@gazi.edu.tr

GİRİŞ

17. yüzyıl, Türk saz şiiri açısından oldukça önemli bir devirdir. Halk şiirinin en önemli isimlerinden Âşık Ömer ve Gevherî bu devirde yaşamıştır. Cönklerde Gevherî'nin çokça şiiri yer almakla birlikte, yalnızca onun şiirlerini içeren müstakil bir divan ortaya çıkmış değildir. Gevherî üzerine en kapsamlı çalışmayı yapan Prof. Dr. Şükrü Elçin, şairin cönklerdeki ve birer divançe sayılabilecek Bursa ve Çorum yazmalarındaki şiirlerini bir araya getirdiğini söylemektedir (1998: 17).

Türk âşıklık edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Gevherî hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Gevherî'nin gerek memleketi, gerekse adı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Cönklerde yer alan şiirlerinde hem "Mustafa" hem de "Mehmed" adının geçtiği görülmektedir (Elçin 1998: 9). Araştırmalar, şairin adının "Ali" olması ihtimalini de ortaya çıkarmıştır (Yavuz 1983: 146). Şairin memleketi hakkında öne çıkan iki farklı görüşten ilki Kırmımlı olduğu yönündedir. M. Fuad Köprülü, saz şairleri arasında onun Kırmımlı olarak bilindiğini ve Kırım Hanı I. Selim Giray'ın İstanbul'a gelişi münasebetiyle yazdığı şiirdeki hürmetkâr üslubunu bunu teyit eder nitelikte olduğunu söylemektedir (2004: 177). Bu konudaki diğer görüş ise Gevherî'nin İstanbullu olduğunu savunur. Şükrü Elçin, onun uzun süre İstanbul'da yaşadığını ve memuriyeti dolayısıyla gittiği şehirlerde İstanbul'a hasret duyduğunu gösteren şiirlerinin mevcut olmasından hareketle Gevherî'nin İstanbullu olduğu fikrine katılır (1998: 10). Gevherî'nin doğum tarihi hakkında da farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte 17. yüzyılda doğduğu üzerinde bir uzlaşma hâkimdir. Köprülü, onun yüzyılın ortalarında (2004: 177); M. Şakir Ülkütaşır ve Şükrü Elçin ise bu yüzyılın (Elçin 1998: 12). ilk çeyreğinde doğduğunu tahmin etmektedirler.

Eserleri incelendiğinde, Gevherî'nin şiirlerindeki ana temanın "aşk" olduğu görülmektedir. IV. Mehmed ve Kırım Hanı I. Selim Giray için yazdığı medhiyeleri ve bir mersiyesi bu konuda istisna oluşturmaktadır (Elçin 1998:18).

Gevherî'nin şiirleri üzerinde M. Fuad Köprülü, Sadettin Nüzhet Ergun, Mehmed Halid Bayrı, Hikmet Dizdaroğlu, Hasan Eren, Nurettin Albayrak ve Orhan Yavuz gibi araştırmacılar çalışmalar yapmışlardır. Bu konudaki en kapsamlı çalışma, daha önce de ifade edildiği gibi Şükrü Elçin'e aittir. Elçin'in çalışmasının ele geçen yeni yazmalar ve taranan cönklerde Gevherî mahlaslı yeni şiirlerin bulunmasıyla genişletilmesi, halk şiirimizin bu büyük ve bir ölçüde de meçhul şairinin edebî yönünün layıkıyla ortaya çıkarılması açısından önem arz etmektedir. Bu noktada, Kıbrıslı Türk aydını Harid Fedai'nin şahsi kütüphanesinde bulunan ve daha önce yine tarafımızdan yayımlanan "Âşık Ömer Divanı'na Katkılar-I" adlı yazı vasıtasıyla bahsettiğimiz cönk bu eksikliği bir nebze de olsa gidermektedir. Bu vesileyle, söz konusu cöngü bize ulaştıran Harid Fedai'ye ve bu konuda bize aracılık eden Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'a bir kez daha teşekkür ederiz.

Cönk 178 sayfadan oluşmaktadır ve Harid Fedai'ye göre 19. yüzyıla aittir. Cönkte en fazla şiiri bulunan âşık Gevherî'dir. 150'ye yakın Gevherî mahlaslı manzumeden tespit edebildiğimiz kadarıyla 54 tanesi Şükrü Elçin tarafından hazırlanan Gevherî Divanı'nda mevcut değildir. Mahlassız bazı şiirlerin de içinde bulunduğu eser; Gevherî ve Âşık Ömer'den başka Niyazî, İrfânî, Atâî, Beyânî, Mâilî, Kâdî, Kâtibî, Dürrî, Levnî, Derûnî, Rûmî, Sîpâhî, Rehberî, Zihnî, Nesîmî, Köroğlu, Osmanoğlu, Sultan Süleyman, Baba Tâhir, Kâmilî, Figânî Efendi, Seyyâhî, Fikrî gibi bazı şairlerin manzumelerinden oluşmaktadır.

Bu çalışmada, yukarıda bahsettiğimiz 54 şiiri yeni harflere aktararak bilim dünyasına kazandırmayı amaçladık. Bu sayede, Gevherî'nin Elçin tarafından 945 olarak tespit edilen manzumelerinin sayısı 999'a ulaşmış olacaktır. Şüphesiz ki, bu sayı başka cönk ve yazmalarda da yer alan Gevherî'ye ait yeni şiirlerin bulunmasıyla daha da artabilir ve Gevherî külliyyatı çok daha yüksek bir sayıya ulaşabilir.

Biz cönk metnini incelerken imlasının oldukça bozuk olduğuna şahit olduk. Bilhassa aruz ile yazılan şiirlerde görülen bu imlâ düzensizlikleri ve hatalı imla, cöngü meydana getiren şahsın yarı okur-yazar biri olmasından kaynaklanmaktadır. Biz bu hataları bazen metni tamir yoluna giderek düzeltmeye çalıştık. Bunu yaparken de metne yaptığımız ilaveleri köşeli parantez [ ] içinde gösterdik. Bazen de metni düzeltme açısından yaptığımız müdahaleleri dipnotu vererek belirttik. Oldukça bozuk olan ve halletmekte güçlük çektiğimiz çok problemlili olan yerlerde de dize sonlarında parantez içine (?) soru işareti koyduk. Metindeki söz konusu bozuk kısımları, başka cönklerde veya şiir mecmualarında manzumenin varyantları tespit edildiği takdirde ileride düzeltileceği düşüncesiyle metin kısmında vermeyi uygun bulduk. Harid Fedai cöngünde Gevherî'ye ait olan ve yayımlanmayan, ilk defa bizim bilim âlemine sunacağımız şiirleri verirken Elçin neşrinde 945 numara ile sonlanan şiir sayısını göz önüne alarak 946, 947, 948 ... gibi numaralandırdık.

Cönkler vasıtasıyla bir şiirin farklı varyantlarına ulaşmak mümkündür. Harid Fedai vasıtasıyla elimize geçen cönkte yer alıp Prof. Dr. Şükrü Elçin tarafından hazırlanan Gevherî Divanı'nda yer almayan şiirlere geçmeden önce Elçin yayınında ve cönkte ortak olan ve birtakım farklılıklarla yer alan şiirlerden bahsetmeyi uygun buluyoruz. Burada, Elçin neşrinde ve cönkte ortak olan şiirlerde Elçin neşrinde bulunmayan bentler gösterilecektir. Elçin'de olup da cönkte bulunmayan dörtlükler üzerinde ise durulmayacaktır.

- Cöngün 13. sayfasında yer alan ve

Dilbere garrâlığı hurşîd-i tâbân öğretir

dizesi ile başlayan şiirde Elçin neşrinde olmayan ve cönkte manzumenin 3. dörtlüğü olarak görülen bent şöyledir:

*Künc-i meskendir zâr-i destârında nâzik perçemi
Câm-ı Cem olsa acep mi sırr-ı la'li mahremi
Gül' izâr-ı yâre düştü gece nâzik şebnemi
Ben garip andelibe zâr u efgân öğretir*

Yukarıda verilen dörtlük, Elçin neşrinin 600. Sayfasında 843. Sırada yer alan manzumeye 3. ya da 4. bent olarak eklenmelidir.

- Elçin neşrinin 160. sayfasında yer alan 208. şiir, cönkte iki dörtlük fazladır. Şiirin tamamlanması açısından söz konusu dörtlükleri 1. ve 4. sırada yer almak üzere burada veriyoruz:

*Kesb edip yâr-ile bilsek âşnâlık
Âkıbet el verdi bize cüdâlık
Kana mı boyattık ne bu hamralık
Bana bildir nedir derdin karanfil*

*Câna ferah verdin dilde yer ettin
Mir'at-ı kalbime bî-keder ettin*

*Bu muhabbet ile müjdeler ettin
Aceb imdadıma erdin karanfil*

- Cöngün 62. sayfasında yer alan ve

Sabahın uğradım bir âdil hana

dizesiyle başlayan koşmanın üç dördlüğü Elçin neşrinde yer almamaktadır. Şiirin tamamlanması açısından bu dördlüklerin de tespiti gerekmektedir. Söz konusu dördlükler şöyledir:

*Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış
Elâ gözlerine sürmeler çekmiş
Taramış zülfünü gerdana dökmüş
Salıvermiş ince belin üstüne*

*Bilmem melek midir huridir kendi
Göğsünün âşıkâ çözdürür bendi
Leblerinden emdim sükker ü kandi
Dili kaymak çalar balın üstüne*

*Boyun selvi semen elif dal gibi
Niçe divanında niçe kul gibi
Bahardan açılmış gonca gül gibi
Yeşiller bağlanır alın üstüne*

- Cöngün 64. sayfasında yer alan ve Elçin neşrinin 558. sayfasındaki 782. şiirde okunamayan “...” ile işaretlenen yerler vardır. Bu “...” işaretli yerlerdeki kelimelerden ilki cöngte “garip”, ikincisi “perde”, üçüncüsü de “şahlık eseri” gibi okunmaktadır.

- Şükrü Elçin neşrinin 107. Sayfasında yer alan 129. sıradaki koşmanın 3. dördlüğünde okunamayıp “...” ile işaretlenmiş sıkıntılı yerler vardır. Bu sıkıntılar cöngün 72. sayfasında yer alan aynı şiirin aşağıda vereceğimiz şeklienden aşılabilir. Bahsi geçen bent şöyledir:

*Gönül arzu çeker nazlı dostuna
Muhabbet-nâmemiz kendi destine
Seni havâl’ettim yârin üstüne
Degir emaneti ver seher yeli*

Ayrıca aynı manzumenin son dördlüğüne Elçin neşrindeki

Kanımı döndürdün Mansur yayına

dizesi

Kaddimi döndürdün Mansur yayına

şeklinde olmalıdır; aynı dördlüğüne son mısraındaki “gibi” kelimesi de gerek mana gerek ölçü açısından metinden çıkarılmalıdır.

- Elçin neşrinde 339. sayfada yer alan 471. sıradaki koşmanın şiirde okunamayan ve cöngte tespit ettiğimiz ilk dördlüğü

*Ey gönül [gel] melül olma gam yeme
Ağlamanın elbet gülmesi vardır
Aduya intikam kalır mı deme
Kişi ettiğini bulması vardır*

şeklinde olup şiire ilave edilmelidir.

- Cöngün 86. sayfasında

Gine nâz eyledin dilber

dizesi ile başlayan, Elçin neşrinin 463. sayfasında 647. sırada yer alan semai, üzerinde çalıştığımız cönkte de Gevherî'ye kayıtlıdır. Aynı şiir daha önce yayımladığımız Âşık Ömer Divanı'nda 1283 numara ile Âşık Ömer'in olarak görülmektedir.

- Şükrü Elçin neşrinin 592. sayfasında ve 831. sırasında karşılaştığımız

manzumenin bu yayında görüleceği üzere mahlas dörtlüğü yoktur. Ele aldığımız cöngün 90. sayfasında da aynı şiire rastlamaktayız. Burada, şiirin diğer dörtlüklerinin yanı sıra mahlas dörtlüğü de yer almaktadır. Elçin neşrinde yer almayan manzumenin son bendi cönkte şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

*Tutalım bir âşık-ı kemter gedâdır GEVHERÎ
Ya reva mı böyle bir derde düşürmek ey perî
Sen de insâf eyle gör kim devr-i Âdem'den beri
Kangı mahbûb böyle etmiş âşık-ı bî-çâresin*

- Elimizdeki cöngün 93. sayfasında

Sevdiğimden ayrılalı bir acep hâletteyim

dizesiyle başlayan ve dört bentten oluşan şiire, Elçin neşrinin 566. sayfası ve 794. sırasında rastlamaktayız. Söz konusu manzume incelendiğinde bir dörtlüğün Elçin neşrinde, bir dörtlüğün de cönkte fazla olduğu görülmektedir. Cönkte tespit ettiğimiz Elçin neşrinde bulunmayan ve şiirin tamamlanması açısından dikkatimizi çeken dörtlük şöyledir:

*Bendeni dûr etme dilden gâhi yâd et âdemi
Ettiğin âhı unutma artırıp feryâdımı
Geh selâm-ıla tesellî kıl dil-i nâ-şâdımı
Zîra zâr söze ne kim halkı bî-zâr eyledi*

- Elçin neşrinin 381. sayfasında 530 numara ile kayıtlı koşmaya cöngün 95.

sayfasında rastlıyoruz. Söz konusu şiir burada bir dörtlük fazladır. Bu bent cönkte şu şekildedir:

*Can verip yolunda serden geçtiğim
Dem-be-dem destinden dolu içtiğim
Aceptir derdinden dara düştüğüm (?)
Zerrece akli yok dili böyl' olur*

- Cöngün 98. sayfasında

Bu cihan bağımlı gezdim gezeli

dizesiyle başlayan koşma, Elçin neşrinin 177. sayfasında 234. sırada kayıtlıdır. Cönkte beş

dörtlükten oluşan şiirin Elçin neşrinde bulunmayan bendi şöyledir:

*Daim iltifattan olurum mahrum
Kimsede görmedim böyle baht-ı şum
Sevdiğim zağ çıka ya zağan ya bum
Destime almağa yaz bulamadım*

- Elçin'de 28. sayfa 6. sıradaki koşma cönkten bir dörtlük, cöngün 107. sayfasındaki şekli de Elçin neşrinden iki dörtlük fazladır. Şiirin tamamlanması açısından cönkte olup da Elçin'in yayınında olmayan bentler şöyledir:

*Derunum derdime em ister yaram
Uş kıla Ferhad'ı dağları yaram
Yâr kendi sardırsa onulmaz yaram
Öldür beni yârim gayra bağlatma*

*Gülşenin ziyneti sünbüllerledir
Sümbülün ziyneti hep güllerledir
Güllerin şevketi bülbüllerledir
Rây siyahı gülşenine uğratma*

Bu dörtlükler, koşmaya 2. ve 5. sıra ile eklenmelidir.

- Cönkte 110. sayfada; Elçin neşrinde 420. sayfa ve 586. sırada yer alan koşma da bir dörtlük cönkte, bir dörtlük de divanda eksiktir. Cönkte olup divanda olmayan dörtlük şu şekildedir:

*Hokka dehen içre dürdür dişleri
Âşık[ın]a cev ü cefa işleri
Kemana dönmüş[tür] samur kaşları
Acep [bir] keman-keş midir nedir bu*

- Cöngün 147. sayfasındaki koşmada da Elçin neşrinde olmayan bir dörtlük vardır. Bu dörtlük de aşağıda verilmiştir.

*Senin için şu yerlerde kalaydım
Bahrî gibi ummanlara dalaydım
Şol sükker lebin ağzıma alaydım
Ben tutup sarılısam gerdânesine*

- Elçin neşrinde 427. sırada yer alan koşmada olmayan iki dörtlük şiirin cönkteki şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dörtlükler de koşmaya sırasıyla 3. ve 4. sıradaki bentler olarak alınmalı ve manzume tamamlanmalıdır. Burada divanda yer alan ilk dörtlüğün cönkte yer almadığını belirtmek gerekir. Cöngün 150. sayfasında bulunan ve divanda olmayan dörtlükler şu şekildedir:

*Bilmeyenler seni ta'n eder aldar
Ya meğeri var mıdır sen gibi gaddar
Bu cihanda senden yüz bin güzel var
Ben bulurum senden ra'nâyı dilber*

*Gâh olur muhabbet semtin edersin
Gâh olur hatırım yıkıp gidersin*

*Gâh cihana cihan nispet edersin
Kimden öğrendin bu edayı dilber*

- Cöngün 152. sayfasında

Bendesi olma dilârâ gel bî-vefâdır ol perî

dizesiyle başlayan ve Elçin neşrinin 574. sayfasında 805 numara ile kayıtlı şiirin cönkte bir dörtlük fazla olduğu görülmektedir. Söz konusu dörtlük manzumeye 4. bent olarak eklenmelidir. Bu dörtlük şöyledir:

*Ya gelip dâm-ı belâya düştü gönlüm bendeyim
Göz göz etti çeşmimi dertler ser-â-pâ dertteyim
Bahr-i aşkım cûşa gelsin kendimi gark edeyim
Ser-fürû etmez bize çün kaydafâdır ol perî*

- Şükrü Elçin neşrinin 592. sayfasında 830 numara ile kayıtlı şiir cöngün 152. sayfadaki şekliyle karşılaştırıldığında birtakım problemlerin olduğu görülmektedir. Bu manzumede mahlas, Elçin neşrinde

*Gel efendim nâre yakma GEVHERÎ-i bendeni
Saye gibi yerlere salma garip efkendeni
Hâk-i pâyinden cüdâ kulma garip şermendeni
Pâdişahım âlem içre adımız kemlenmesin*

şeklindeki dörtlükte karşımıza çıkmaktadır. Cönkte ise durum farklıdır. Şairin mahlası Elçin'in neşrinde yer almayan bir başka dörtlüktedir. Söz konusu dörtlük elimizdeki cönkte şöyledir:

*İmtihân olmak istersen GEVHERÎ sen imtihan
Ben sana gönlüm verelden gözüme girmez cihan
Cennet-i bâğ-ı cemâlden kelp rakibi sür hemân
Yine uşşâka gelip bir dahı âdemlenmesin*

- Cöngün 153. sayfasında yer alan, Elçin neşrinde de 560. şiir olarak karşılaştığımız aynı manzumenin mahlas dörtlükleri farklıdır. Bu dörtlüklerdeki farklılık için divanda not düşülerek cönkteki şekli de verilmiştir. Elçin, şiirin farklı olan ve cönkteki şekliyle hemen hemen aynı olan dipnotunda belirttiği dörtlüğü Bursa yazmasından almıştır.

- Cöngün 56. sayfasında yer alan "Minnet eylemem" redifli şiir, yine aynı cönkte küçük farklılıklarla Âşık Ömer'e de kayıtlıdır. Alevi- Bektaşî meclislerinde türkû formunda okunan eser, çeşitli kaynaklarda Seyyid Nesimî ve Kul Nesimî'ye de atfedilmektedir. Yakup Karasoy tarafından Uluslararası M. F. Köprülü Sempozyumu'nda sunulan "Minnet Eylemeyen Âşık Ömer mi, Kul Nesimî mi Yoksa Gevherî mi?" başlıklı bildiride, şiirin yüksek ihtimalle Âşık Ömer'e ait olduğu çeşitli delillerle ortaya konulmuştur. Bahsi geçen çalışmada, cönkteki şekilleri ve başka varyantları da verilmiş olduğundan "Minnet eylemem" şiirini buraya almıyoruz.

Harid Fedai cöngünde yer alıp Şükrü Elçin yayınında yer almayan şiirler ise şunlardır:

PROF. DR. ŞÜKRÜ ELÇİN NEŞRİNDE BULUNMAYAN ŞİİRLER

946

Şunda bir dilbere gönül düşürdüm
Âlemin ağyârı hesaba gelmez
Aşkın ateşiyle bağrım pişirdim
Bu derdimin nârı hesaba gelmez

Aşkın ateşinden uğradım derde
Gönlüm sararıyor üç yedi yerde
Yârimin hayalî[n] görende bir de
Bu gamların nârı hesaba gelmez

Hey ağalar siz de yavru sevdiniz
Bencileyin viran kalsın yurdunuz
Bana bir esmeri çok mu gördünüz
Ellerin beyazı hesaba gelmez

GEVHERÎ gördün mü Ferhat Şîrin'i
Onlar da sevdiler biri birini
Şerif olmayınca eğmem serini
Yârdan gayrı kimse hesaba gelmez
s. 5

947

Aşkınla ben serden geçtim
Kalkancıdır yaracıdır
Mecnun olup dağa düştüm
Yâr bu derde çârecidir

Kaşın bayram hilâli mi
Lebin cennet zülâli mi
Bu derd ile öleli mi
Hekimcidir yaracıdır

Cellad mısın gamzesi kan
Kendi sultan hükmü revan
Gözlerin bizimle düşman
Kirpiklerin aracıdır

Bu GEVHERÎ şem'e yanar
Cur'asından içen kanar
Lebleri meze mi sunar
Hem sâki hem kadehçidir
s. 9

948

Nâzı perversin nazîrin görmedim cânâ senin
Nazlı sultânım Muhammed âh kurbânın olam
Âşık-ı nâlânınam ey gonca-i rânâ senin
Vird-i handânım Muhammed âh kurbânın olam

Derd-i aşkı hasbihâl ettim sana kıldım ayân
Sâye-i lutfun dokunsun bana ey serv-i revân
Nağmekârım bülbül-i şûride nevrete zebân
Tûti elhânım Muhammed âh kurbânın olam

Sînemi çâk etti gamzen eyledi mecrûh beni
Hâne-i dil oldu müjgân u hadeng[in] mahzeni
Destimizden almak isterler benim ömrüm seni
Gitme ey cânım Muhammed âh kurbânın olam

Kaşların tuğrâ-yı garrâ ey yüzü gül mehlîkâ
Safha-yı rûyunda zülfün okunur hatt-ı vefâ
Bu dil-i bîmâr-ı aşka leblerin aynü's-şifâ
Derde dermânım Muhammed âh kurbânın olam

İsmi yâd eyledikçe çeşmimin durmaz seli
Ben niçe dil vermeyem ki ne velîyim ne deli
Lutfunu eyler temâşâ GEVHERÎ aşkın kulu
Ey kerem-kânım Muhammed âh kurbânın olam
s. 10

949

Hâl-i Hindûların hüsnünde cânâ
Ya ne dersin benzemez mi fülfüle
Ruhların zeyn olmuş bir gül-i ra'nâ
Güller ise ta'n etmede bülbüle

Bu dünya fânidir bâki değildir
Hiç kimse kimsenin kulu değildir
Hubların erkânı yolu değildir
Bir gül için âvaz eder bülbüle

Lutf-ıla gül açsın peymân-ı aşkım
İntizârım ruh-ı handâna kastım
Kadem bas meclis-i irfâna dostum
Sürâhiler etsin bugün gulgula

Budur korkum kâf u nun[dur] gözleri
Aman vermez yakar hûni gözleri
Helâk oldu derdin-ile GEVHERÎ
Zîra kim cihana verdi velvele
s. 12

950

Acep ey dilber-i ra'nâ
Sana olmaz cünun eksik
Seninçün koptu vâveylâ
Değildir yerde hun eksik

Sırmadır saçların sâfi
Dökülmüş gerdana nısfı
Mübârek isminin harfi
Süleyman olsa nun eksik

Bülbülün zârı güllerden
Turnanın zârı çöllerden
Vefâ ummam güzellerden
Olur mu hiç oyun eksik

GEVHERÎ düş sahrâlara
Uğrarsın çok gavgâlara
Dinletir nâ-sezâlara
Güzel için zebun eksik
s. 16

951

Meleğim ben n'ettim n'ışledim [sana]
Dâim işim gücüm zâr edersin sen
Gâh olur yüzüme bakar gülersin
Gâh dünya başıma dar edersin [sen]

Rakip kanda ise arar bulursun
Kadrini bilmezle yârân olursun
Bir gün olur bir sahrada kalırsın
Bir selâm vermeğe ar edersin sen

Gel beri yanıma mürvetli cânım
Hasretinden göğe erdi figânım
Yandırdın cismimi kalmadı cânım
Âşık ağlatmağı kâr edersin sen

Çağırdım [ya] kâdir Allah yâ Mu'in
Bize rahm eylemez ol rakib la'in
GEVHERÎ'ye himmet eyle yâ Mu'in
Cümlemizi yoktan var edersin sen
s. 20

952

Bize nispet mi sultanım
Adularla salınırsın
Yusuf-sâni misin kuzum
Sevdiğim [sen] alınırsın

Benim yârim melek nesli
Nedir bu cefanın aslı
Cemalin âfitab misli
Gâh doğar gâh dolanırsın

Hançer-i zerrin belinde
Kelâmı cevher dilinde
Destimâl-i yâr elinde
Nazlı nazlı silinirsin

Ruhların ol verd-i ahmer
Kıyamet kâmetin ar'ar
Bu dünyada şimdi güzel
Var-ise sen bulunursun

GEVHERÎ geçti serinde
Cefa çekti dilberinden
Bu güzellik defterinden
Bir gün sen de silinirsin
s. 21

953

Çeşmimin kanlı yaşın silecek gündür bugün
Her kişi kendi kıymetin bilecek gündür bugün
Söyle rakîbe gülmesin gülerse serden çıkar
[Y]âr-ile mahfice hem-dem olacak gündür
bugün

Vermişim aşkın yayın sinesi şastımdadır
Ben bilirim hak nazarım gözleri mestimdedir
Çok şükür olsun Hudâ'ya sevdiğim destimdedir
Gel efendim âhu gözlüm gelecek gündür bugün

Bir güzel sevdim fenâda ta'n eder hep cümle el
Görmedim dünyâ yüzünde şöyle nâzik ince bel
Kerem eyle benim cânım lutf u ihsân eyle gel
Rakîblerin kara bağrın delecek gündür bugün

Sen dîbâlar giy de salın ben abâlar şâl ilen
Aklımızı n'îçün aldın kanlı zâlim el ilen
GEVHERÎ der arz edeyim hâlîmi bir hâl ilen
Sevgili yârdan murâdım alacak gündür bugün
s. 26

954

Âlemin sipâhı oldum gâziler
Cihanda yalnız taş duvar olmaz
Mukadder böyleymiş olan yazılar
Hey ağalar böyle âh u zâr olmaz

Bir melek simalı aklımı alan
Bilirim ismini demezim kalan
Kınamaz[lar] beni ehl-i aşk olan
Dîvâne meşrepsiz [sizde] âr olmaz

Her ne yerde olsan arar bulurum
Dilberleri ensesinden tanırım
Deme ki sevdiğim ben vazgelirim
Âşıkı ağlatan berhudâr olmaz

Âh edip çağırıp yandığım yârdır
Gözlerin sevdiğim safâdır demdir
GEVHERÎ tâli'im settârım kimdir
Kime bel bağlasam halas yâr olmaz
s. 27

955

Leyl ü nehâr ben ağlayıp gezerim
Güldürmedi çarh-ı sitemkâr beni
Dem-be-dem ismini okur yazarım
Terk eyledi gitti nazlı yâr beni

Bu imiş ezelden serimde yazım
Zerrece geçmedi şâhuma sözüm
N'eyledim ben sana ey iki gözüm
Ellere sor su'al eyle var beni

Sözüm geçmez oldu lebi kandime
Elim ermez çekem sîne bendime
Âkıbet kıyarım kendi kendime
Helâk etti hicâb ile ar beni

Sitem oklarıyla sinemi deldi
Hakiki bendesin ferdâya saldı
Mestâne gözleri aklımı aldı
Dîvâne eyledi zülfü dar beni

Vücudum gülşeni döndü hazana
Yiğit bir kez gelir fâni cihâna
GEVHERÎ kulundur atma yabana
Kerem eyle al sinene sar beni
s. 28

956

Ne acceptir şimdi câhil
Ehl-i irfânı söyletmez
Olur her devlete nâil
Taht-ı sultânı söyletmez

İşler işi sana nispet
Kanda varsa bulur izzet
Her ne kılsa eder rağbet
Sahib iz'ânı söyletmez

Bî-haberdir ma'rifetten
Gördüğü yok hakikatten
Dem urur her tarikatten
Acep bir cânı söyletmez

GEVHER kalmaz düşüp hâke
Gûş etmez insanı bâke
Feryâdı erse eflâke
La'l ü mercânı söyletmez
s. 28

957

Sevmişim yenice bir lebi kandı
Beli ince gayet servi boyu var
Huridir cihanda yoktur menendi
Şüphesiz aslında melek soyu var

Dışleri dür danedir bahası yok
Leb-i goncasının derdimendi çok
Gözleri harâmi gamzeleri ok
Kaşlarının bir acâyip yayı var

Âşık bulunmaz hep ser[in]den geçmiş
Oturup mecliste bâdeler içmiş
Muhabbet meydanında acep taş dikmiş
Gördüm ol zâlimin hây u huyu var

Bilmezim n'eyledi ol peri-zâde
Beni kendisine kıldı üftâde
Ağlatıp uşşâkı meyl edip yâda
İşte ol kâfirin böyle huyu var

Derseniz GEVHERÎ sevdiğin kimdir
Bulunmaz naziri bir gonca femdir
İsminin sânisî ha ile mimdir
Duymasın adûlar aramızda var
s. 30

958

Âşık-ı sâdıkım medhin eylerim
Sensin hublar içre mümtaz Mustafa'm
Senden gayrı cânan sevîp n'eylerim
Var iken sen gibi şahbaz Mustafa'm

Kemâlin malumdur hûb sıfatından
Cemâlin bedi[dir] pâk zâtından
Bendeni dûr etme iltifatından
Ancak budur senden niyaz Mustafa'm

Var iken hûblarda böyle padişah
Gayrısını sevmek değil mi günah
Yüzünden feyz alır hurşid ile mah
Gerdanın bellidir beyaz Mustafa'm

Vasf eylesem hüsnün gelmez beyana
Nigâh-ı fettanın kasd eder cânâ
Serviler azm eyler berr ü yabana
Salındıkça sen server Mustafa'm (?)

GEVHERÎ Yusuf'tan sen bedel kaldın
Yakub'um aşkımı sevdaya saldın
Muhammed'in şahin gönlünü aldın
Derd-i aşkı veren ivaz Mustafa'm
s. 33

959

[Seve]rdi bu gönül çarh-ı felâket cûyuna
Âsiyâb-âsâ gözümden şimdilik dem serpilir
Misk ü anber saçılır gûyâ cihânın rûyuna
Her kaçan destârı yârın mûy-ı perçem serpilir

Merdüm-i çeşmim giriftâr oldu mihnet fülküne
Baydır zincîr olan düştü cürümnâk silkine (?)
Hayl-i müjgânı gelir yağma için dil mülküne
Asker-i Tatar elinden ..... serpilir (?)

Her kaçan mey nûş edip cânâ seni yâd eylerim
Bezm-i cem olsa eger mey-ile berbâd eylerim
Verd-i ruhsârın için şol denlü feryâd eylerim
Göz yaşımndan gülsitanlar içre şebnem serpilir

Gam görür mü hüsnünü seyr eden ey nâzik
beden
İstemez tâcı vü kabâ ihrâm-ı aşkın var iken
Lutf-ıla etsen tebessüm mevc urup çâh-ı zekan
Âşık-ı dil-teşne üzre ..... serpilir

Kendüden geçmek gerektir kim severse dilberi
Cân ile cânânı bulmuş var mı Âdem'den beri
Tîğ-ı ışk-ıla şehîd olsan acep mi GEVHERÎ
Kimsene bilmez bu meydân içre ... adem serpilir
(?)

s. 34

960

Merhamet kıl kaşı keman
Ehl-i imana benzersin
Salınıp geldiğin zaman
Serv-i revana benzersin

Yüzünde haller saçılmış
Gerdan bir karış seçilmiş
Yanağında gül açılmış
Baharistana benzersin

Dine gelir görse kâfir
Cevri çok sitemi vâfir
Yükün tutmuşsun cevâhir
Azim kervana benzersin

Suya urdu bizi felek
GEVHERÎ der geçmez dilek
Salın yeşil donlu melek
Hûri gılmana benzersin
s. 39

961

Eğer dostlar bizden haber sorarsa
[Den] zencir-i aşka bestedir gönül
Eğer bu sevdâlar böyle kalırsa
Tahammül eylemez hastadır gönül

Gönül hayrattadır uyumaz yatmaz
Bir lahza hayali gözümden gitmez
Cihan hûri melek olsa meyl etmez
Şimdi bir gözleri mesttedir gönül

Ne kadar yalvarsam mülayim olmaz
Bahr-i istiğnadan kenara gelmez
Âşık-ı sâdıkın kadrini bilmez
[Kendi] bir hercâi dosttadır gönül

Fikr-i hayalimdir neharu leylim
Beni mecnun etti o zülfü leylim
Atlasa dîbaya kalmadı meylim
Şimdi bir abayla posttadır gönül

GEVHERÎ der hâl-i zülfün dâm eder
Sözün zülal leblerini câm eder
Her ne miktar serkeş olsa râm eder
Güzeller sevmekte üstattır gönül
s. 40

962

Be hey gözleri [bir] âfet-i devran
Niçe bir didemiz pür hun edersin
Eyledin dîvâne gönlümü talan
Âkıbet sen beni mecnun edersin

Dem-be-dem eflâke çıkar figanım
Söyünmez ateş-i şeb-i hicranım
A benim lebleri dürr ü mercanım
Görüp âşıkları mecnun edersin

Lutf edip yâr ile seyrana çıkma
Hakiki bendenin hatrın yıkma
Bu kemter kuluna bîgâne bakma
Dîvâne gönlümü mahzun edersin

Mâlik-i hüsnüne olmuşum hayran
Vücutum olmakta âteş-i suzan
Merhamet etmezsin ağlarım her an
Gözlerim yaşını Ceyhun edersin

GEVHERÎ kalbimiz kaçan şâd olur
Hergiz nev-civanın ismi yâd olur
Bî-vefalık sende kalır ad olur
Korkarım kendine kanun edersin
s. 41

963

Kime dâd edeyim dehrin elinden
Bu dertli sinem[in] carı car olsun
Âsiyablar döner çeşmim selinden
Bana edenlerin işi zâr olsun

Ol hub cemalindir aklım şaşırın
Ciğerciğim kebab edip pişiren
Beni sevdiğimden ayrı düşüren
Dilerim kim yeri yurdu nâr olsun

Müyesser olur mu vasla erdiğim
Küşad olmuş güllerini derdiğim
Tâ ezelden sana gönül verdiğim
İsterse âleme âşikâr olsun

Rahm edip âfât-ı yaşım silersin
Mah yüzüne siyah zülfün bölersin
Gamzen okuyula sinem delersin
Taşırım sevdiğim yâdigâr olsun

GEVHERÎ gam değil cefa edersen
Ol adular-ıla gavga edersen
Sevdiceğim ahde vefa edersen
Dilerim Hüdâ'dan berhudar olsun
s. 41

964

Sara dilber Hak kolların boynuma
Yüzüm ohşar bu sineme el çeker
Kelp rakip bize yâri çok görür
Kâbil olsa gözümüze mil çalar

Cânım kurban olsun göğsün ağına
Rahm eyle gel bu sinemin dağına
Koma engelleri hüsnün bağına
Belki rakip fırsat bulup gül çalar

Dostlar işitsinler benim nâlemi
Cânıma kâr eyledi firkat elemi (?)
Rakipler gözetir didem hâlim
Şayet bekler aramızdan dil çalar

GEVHERÎ der dostlar hevadır emek
Yahşılık[lar] ile günüm geçirmek
Gayet yalancıdır mekkâre felek
Birkaç gündür ağzımıza bal çalar
s. 52

965

Matla'ından doğar yârim sehergâh
Cemaline mihr-i Bedahşan bestir
Hatemi-i la'lini hıfz ede Allah
Şevket-i hüsnüne Süleyman bestir

Gam değil aşkından olmuşum âzad
Hüsnü gibi memduh tab'-ı mâder-zâd
Sille seyf ebrular gamzeler cellâd
Bu celal sıfata kahraman bestir

Bana dostlar kimse etmesin hased
Bir dost çok mu ey ümmet-i Muhammed
Cân [u] dil mağlup[tur] lutfundan ebed
Bestir ey dilber-i âl-i şan bestir

Hak efendim seni bî-misal etti
Hüsn ü letafetle ber-kemâl etti
Kaddimi niçe aşkın dal etti (?)
Bestir ey seher âb nev-civân bestir (?)

Beni öldür seni sevmezse canım
Bari nâ-hak yere düşmesin kanım
Kul olayım meded kıyma sultanım
GEVHERÎ der aman el-aman bestir
s. 57

966

O şahun aşkına dil-i mahzunu
Düş ettiğim demler hayal hayaldir
İltifat-ıla [bu] kalb-i mahzunu
Hoş ettiğim demler hayal hayaldir

Nigâhı lutf edip ol âhu gözler
Hilal ebrusuna döymez bu yüzler
Taalluk-ı nakşı yüzünden sözler
Guş ettiğim demler hayal hayaldir

Kurulup meclis[ler] bâde-i meşhun
Devr edip arada piyale pür hun
Sagar-ı billurdan bâde-i gülgun
Nuş ettiğim demler hayal hayaldir

Bizden selam olsun yaran-ı bezme
Ehl-i dil ehl-i hâl dostan-ı bezme
Kelb rakip[ler] gelip divan-ı bezme
Oş ettiğim demler hayal hayaldir

GEVHERÎ der âlem görünür gelgil
Hoş nevadın lebi ederdı gu[l]gul
Müdam elde câm olsun deyü bülbül
Cuş ettiğim demler hayal hayaldir
s. 60

967

Bir güzel gördüm bugün hâzâ hakikat hoşçası
Aslı merdüm-zâdedir ammâ hakikat hoşçası
Geçti yüz bin nâz-ıla ol nâzenin refât edip
Hep görenler dediler hakkâ hakikat hoşçası

Âfitab-ı tal'atın gördükte şems eyledi yas
Sanki bir nurdur tulu' etti taaccüp kıldı nâs
Ol cemali pâke değmiş idi Yusuf'tan mîrâs
Mısır-ı dilde saltanat Dârâ hakikat hoşçası

Görmemiş ana menend hîç bir güzel çarh-ı
felek
Gelmemiştir devr-i Âdem'den beri bu ana dek
Şekli insan gösterir ammâ perîdir ya melek
Misli sebkât etmemiş hâlâ hakikat hoşçası

Bende-i kemter-kemîn olmak diler bu dil ana
Sattırıp bâzâ[r]-ı aşk içre vücûdum bî-baha
Ettiğim hürmet helâl olsun eder benden yana
GEVHERÎ sayd ide mi âyâ hakikat hoşçası
s. 67

968

Kendi âlemimde geçip giderken
Uğruma bir dilber çıktı gülerken
Dil-i ma'rifetim saçıp giderken
Bir zaman yüzüme baktı gülerken

Âşıklar yanında eyledim su'al
Aklımı zay etti nokta yok mecal
Bir kerre eyledi kaşların hilâl
Üzerime hançer çekti gülerken

Kaddi şemşad cismi mestane gibi
Kıya bakar kastı bu cana gibi
Kemter bendesiyim pervane gibi
Cemâli şem'ine yaktı gülerek

Bârekallah pesendim var fehmine
Merhem urdu yüreğimin zahmına
GEVHERÎ'yi mazhar görüp rahmına
Bu mahzun hatıra baktı gülerek
s. 69

969

Şimdi sen canansın künc-i uzletim
Zalim felek senden iltizamım yok
Bülbül-âsâ nâlesine hasretim
[Bir] evreste dehen gonca-femim yok

Bir çeşmi fettana olmuşum meftun
Onun firkatinden bağrımız pür-hun
Yıldızım düşkündür hatırım mahzun
Yanımda dilberim elde câmım yok

Pertev-i cemâlin hurşid-i hâver
Yiğın misk-i Hoten kâkülün anber
Bâd-ı saba yok mu yollarda eser
Mukaddem dilberden bir peyamım yok

Nâr-ı mihnet-ile kameti nunum
Payimal-i cismi ömr-i gerdunum
Âşık-ı zülf-i Leyla ile Mecnûnum
Gönlüm eğlencesi bir dildarım yok
s. 70

970

Beğim bizden niçin firar edersin
El kadar hatırın sormaz mıyız?
Bilirsin kendüye ziyan edersin
Biz de bir piyade süremez miyiz?

Bilirsin kendi hâline komayız
Saklarınız sırrını ele demeyiz
Öperiz kuçarız sakın korkmayız
Sabr ile murada eremez miyiz?

Senin bana muhabbetin yok ise
Eğer bendelerin binden çok ise
Züğürtlere tenezzülün yok ise
Elden ödünç alıp veremez miyiz?

Arz-ı hâl vermeğe çekinir canım
Gel terahhüm eyle kaşı kemanım
Ne kıyas edersin benim sultanım
Hasma yoksa cevap veremez miyiz

Suçum nefendim günahım bildir
Bu GEVHERÎ senin kapında kuldur
Muti'dir emrine dilersen öldür
Eşkîya mıyız biz yaramaz mıyız
s. 70

971

Kanı ol demler kim yiyip içerdik
Bâğ-ı gülistana konup göçerdik
Buse alıp [yârin] belin kuçardık
Firkatinle hâlim bilmem nic' olur

Gör bu çarh-ı gaddar n'eyledi bize
Cihanı yakarım başlarsam söze
Yüce dağlar perde olunca göze
Firkatinle hâlim bilmem nic' olur

Gör hasretlik n'etti âkıbet beni
Arayıp yanımda bulamam seni
Bin yıl olur ayrılığın her günü
Firkatinle hâlim bilmem nic' olur

Ağlamaktan görmez oldu bu gözüm
Hasret ateşine yanmakta özüm
Unutma GEVHERÎ'yi ey iki gözüm
Hasretinle hâlim bilmem nic' olur
s. 74

972

Be hey dilber bir insaf et
Yazıktır âşık-ı şeyda
Kerem kıl kalbini saf et
Neden eylersin istiğna

Elif kaddim keman ettin
Vücutum nâtüvan ettin
Gözüm yaşın revan ettin
Buna razı mıdır Mevla

Sanma hattın beyan olmaz
Bu sevdadır nihan olmaz
Güzellik Havva'dan olmaz
Be hey mahbub-ı müstesna

Dinle mecnun cudu GEVHER (?)
 Su'al etsen be hey dilber
 Çeker gamzelerin leşker
 Edip dil mülkünü yağma
 s. 76

973

Can müştahtır cemalini görmeye
 Gerdan[ın]da beni sayar bu gözler
 Kâmillere arzı lâzım değildir
 Yek işaret etsen duyar bu gözler

Böyle gezme gelirsin bu sözüme
 Sana kem sanarsamkendi özüme (?)
 Dedi ki dilber çok baktın yüzüme
 Lutfın-ıla ihsan umar bu gözler

Hub cemalin firdevs-i a'lâ bağıdır
 Yüreğimde yanan aşkın nâridir
 Hafta hemen doğmuş ayın biridir
 Şevk-ile âlemi boyar bu gözler

Hüsnün[ün] hurisi yolları bekler
 Kullar harami olmuş belleri bekler
 Kaşların Şam yayı kirpiğin oklar
 Bir gün [bu] âleme kıyar bu gözler

GEVHERÎ oturmuş sevdiğin öğer
 Bahasın bilmeyen eksiğe döğer
 Bir sarraf getirin görün ne değer
 Acem'de Isfahan değer bu gözler
 s. 77

974

Sana derim sana ey kaddi ârif
 Vücudu çelebi kendisi zarif
 Her sabah her sabah eyyâm-ı şerif
 İşte erkân böyle yol dudu dillim

Anberin kokusu gelir yüzünden
 La'l ü cevahirler saçar sözünden
 Kimi gerdanından kimi yüzünden
 Sıradır gerdanda yâr dudu dillim

Zikr eder Mevla'yı ol kalbi paklar
 Sırrın beyan etmez kalbinde saklar
 Seni sinesine saran âşıklar
 N'eylesin dünyada mâl dudu dillim

Yine melul oldu dağların başı
 Âb-ı revan oldu çeşmimin yaşı
 Sinesine seni saklayan kişi
 N'eylesin dünyada mâl dudu dillim
 s. 77

975

Dosta karşı gider iken yaradan
 Gafil bana bir ok urdu yaramaz
 Gayrı hasıl olmam ben bu yaradan
 Çek peykânın sinem üzre yaram az

Bir bağ gülü hem bitirdim hem derdim
 Dilberin ahdi amanı bir derdim
 Onulmaz yerde hasıl oldu derdim
 Değme cerrah onu bilip saramaz

Güzel senin kaşın gözün karadır
 Göre kadir Mevla'm neler yaradır
 Kara bağrım baştanbaşa yaradır
 Bilmeyen kıyas eder yaram az

GEVHERÎ kasvette gamda elemde
 Peygamberin nişanı var âlemde
 Mecnun eder şu yalancı dünyada
 Tabib isen merhem eyle yaram az
 s. 80

976

Cevri terk edip ey kemân ebru [sen] insafa gel
 (?)
 Derd-i âhımdan görünmez âsumân insâfa gel
 Tatalım sen pâdişâha yüz sürüp arz etmedim
 Gel ferâgat eyle cevri bî-amân insâfa gel

Tâkatim kesti vücudum yaktı hicrânım benim
 Boyanır gülgûna her şeb çeşm-i giryânım benim
 Âlemi gavgâya verdi âh u efgânım benim
 El-amân ey gamzesi cellâd amân insâfa gel

Âkıbet ferdâya saldı gamzesi gammâz beni
 Sabra tâkat kalmadı sad pâre kıldı nâz beni
 İntizârınla zebân ettin be hey dilbâz beni
 Niçe her bir gûne gûne bu yalan insâfa gel

Müptelâ idim yüzün görmezden evvel rû-be-rû
Va'demiz gülbangini sen şâha verdikten girü
Olmuşum her emrine cânâ itâat ser-fürû
Hem dahı GEVHERÎ'yi kul et hemen insâfa gel
s. 82

977

Şöyle medh okurum yârin üstüne
Bari işitilip eller de bilsin
Gerek zâr etmeğe harın üstüne
Bülbülün çektiğin güller de bilsin

Böyle kalmaz o da terk-i diyarım
Çıkarma hatırdan beni dil-darım
Sarılıp el-veda edelim canım
Ayrılık nic'olur yollar da bilsin

Ol ganî Sübhan'a döndürdüm özü
Sadık âşıkların doğrudur sözü
Şimden girü elâ gözlü yâr bizi
On iki imam[ı] çöller de bilsin

Lem-yezeldir cümlemizin delili
Görünce merhamet eder zelili
Sana benim diyenlerin Halil'i
Kulundur sultanım eller de bilsin
s. 83

978

İlgıt ılgıt eser seher yelleri
Var dosta selam et [es] bizim için
Yâre ma'lum olsun benim hâllerim
Gör ne kelâm söyler yâr bizim için

Hastasıyım hâlim sora gelir mi
Bendesiyim kul olduğum bilir mi
Dermendim diyü dile alır mı
O melek simalı yâr bizim için

Âşık olup ben bu aşka düşeli
Ciğer kebab hicr oduna pişeli
Gül yüzlü yâr bizden ayrı düşeli
Bülbülüm gülşende zâr bizim için

Kurban olam yârin hatt u hâline
Yâr gamze tığını almış eline
Asılayım yârin zülfü teline
Mansur'um [ben] geldim dâr bizim için

GEVHERÎ canan [hiç] rahme gelir mi
Bencileyin halis âşık bulur mu
Çektiğim emekler zayi olur mu
Bekle o asitanın dur bizim için (?)
s. 85

979

Yavrum sana mestaneyim doğrusu (?)
Çekiyorum fikrin daim eyisi
Yüreğimden çıkmaz zahmın ağrısı
Görebilsen ihsanını sayeni

Böyle m' olur dostun dosta varışı
Uygun değil okun yaya gerişi
Ben mi kaldım sitem yayın kirişi
N'için yastın yavrum gamzen yayını

Sevdiğim bahane olmaz nesline
Bergüzarım genç yaraşır hüsnüne
Elim erse feryad etsem üstüne
Keskin vermiş kılıcının suyunu

GEVHERÎ der ben bu yurttan göçerim
Dost elinden türlü dertler içerim
Urum'dan Acem'den Şam'a göçerim
Meger anda bulam senin tayını
s. 89

980

Hayıf değil midir efendim bana
Benedene ettiğin cefalar nedir
Cümle ahvalimi bildirdim sana
Cevrinden çektiğim belalar nedir

Hatırımı saymaz nispet edersin
Varıp ağyâr-ile ülfet edersin
Ağlasam ağlayıp şefkat edersin
Ya bu gûna gûna edalar nedir (?)

Her nispet ettikçe ey gözü âhu
Ağlamaktan girmez çeşmime uyku
Dostluğun şanına layık mıdır bu
Canıma kıldığın cezalar nedir

Yüzün şems-i duha ruhun bedir ay
Hüsn-i Yusuf sana olamaz hemta
GEVHERÎ'yi etti mecnun [u] rüsvay
Ah nedir çeşmim ol elâlar nedir
s. 91

981

Yaktı beni yaktı nedir çaresi
Ak gerdana siyah zülfü yayılan
İşler bu sinemde zahmın yarası
Felek urdu beni hasret yayılan

Ne felekte bir gam-güsar bulunur
Ne dilberden benim gönlüm alınır
Çıkar her dem yadlar ile salınır
Kuğu mudur karşımızda yayılan

Sevdiğim bir gonca dehen gonca leb
Bunca âh u zâra ol-dur[ur] sebep
Rüsvalıktan elem çeker mi acep
Sırrı faş olup da halka yayılan

Bilmem deli gönül senden ne sezer
Mecnun olmuş ser-i kûyunda gezer
Atıp gamze tığın sineme düzer
Kırpikleri ok u ebr [ü] ya yılan (?)

GEVHERÎ andelib [gibi] zâr eder
Güller[in] safasın her dem har eder
Her kim[e] duş gelsem zehr-i kâr eder (?)
Gidi rakib ya ifrit [ü] ya yılan
s. 92

982

Ey gönül derunî ne ah edersin
Derd-i aşkın mı var mestane misin
Bu ah-ıla kendin tebah edersin
Yoksa sevdiğinden bîgâne misin

Didelerin giryan sine sad pare
Divane-veş sahralarda âvare
Bir yakarsın daim çevrilip nâra
Muhabbet şem'ine pervane misin

Sakın olma ey dil [sen] gümrah-ı aşk
Dile âyinedir be billahi aşk
N' için konmaz sana padişah-ı aşk
Bî-vefa aşk-ıla virane misin

Hatırın mahzundur bahtın ser-nigun
Gam askeri her gün etmede şeb-hun
Ciğer delik delik bin yerde pür hun
Mey-perest dilbere meythane misin

GEVHERÎ şimdi [bir] dil-pesendin yok
Sine yarasına sine bendin yok
Hasb-i hâlin kime çün efendin yok
Kendiyle söyleşi[r] dîvane misin
s. 96

983

Ah begim ne etsem n'eyleşem seni
Bu belaya hep sen sebepsin gönül
Devasız dertlere düşürdün beni
Başıma bin dürlü azapsın gönül

Seninle gelelden bezm-i safaya
Gahi bir der[d]-ile düştük ihraka
Gah düşürsen serde berk-i firaka (?)
Hasılı cismimde bir bedsın gönül (?)

Hiç ârâm etmezsin şam u seherde
Nazirin görmedim bahrda vü berde
Düş olursun her dem bir türlü derde
Billahi acepden acepsin gönül

Yâr ile geçersen GEVHERÎ candan
Bir nefes dûr olma bezm-i irfandan
Dahı aşkta pend al pir-i mugandan
Bu yolda sen dahı çeleşsin gönül
s. 99

984

Ben seni terk ettim yavru mu derdin
Bülbül isen efgan senin zâr senin
Her âşıkın bir olurmuş sevdiği
Benden gayrı birkaç yârin var senin

Sen sadakat tarikını güdersen
Âşık olup aşk katarın yedersen
Dost[um] deyip vefa arzu edersen
Gül ile sun vücudunu nar senin

Nail olam dersin aşkın bağına
Payimal ol rakiblerin ayağına (?)
Bir goncayım girme hüsnüm bağına
Cismini çâk çâk eder har senin

Seni halas firkat etsem elinden
Ta'n ederler korkarım halk dilinden
GEVHERÎ'yi kurtar ağyar elinden
Âşık isen gayret senin âr senin
s. 106

985

Yanağında gül açılmış
Koktuğum günler nic' oldu
Ah nic' oldu vah nic' oldu
Koktuğum günler nic' oldu

Ay doğar kendi kendine
As beni zülfün bendine
Kendi ismini kendine
Sorduğum günler nic' oldu

Efendimin yoktur işi
Semmurdan karadır kaşı
Gece gündüz gözüm yaşı
Sildiğin günler nic' oldu

Mailim lebi kandine
Nazar kıl derdmendine
Sarılısam ince beline
Sardığım günler nic' oldu

GEVHERÎ mecnunun şahım
Nâ-hak yere dökme kanım
Kendi lutfunla sultanım
Geldiğin günler nic' oldu
s. 107

986

Andelibim n'eylerim evvel bahar olsun bana
Hem açılınsolmasın bir gül'izar olsun bana
N'eylerim ahde vefa etmez güzel hercai yâr
İsterim kavline dursun intizar olsun bana

Bana cânân olsa kim cevriyle sinem delmese
Âşıkın kadrini bilip hile semtin bilmese
Evveli gönlüm alıp [da] sonra vahşi olmasa
İstemem vahşi güzel bir dil-şikâr olsun bana

Emebilsem lebleri[ni] dişleri dürdaneyi
Bilmem ol keyfiyyeti nûş eylesem peymaneyi
Kendime sayd edebilsem gözleri mestaneyi
N'eylerim gayrı dilberi bir nazenin olsun bana

GEVHERÎ âşık olan sevmez mi hiç dildarını
Yâr sâdık olsun gözetsin haste-i bîmârını
Mâh gibi eksik gedik göstermesin ruhsârını
Gün gibi meydana çıksın âşikâr olsun bana
s. 109

987

Acaplaman beni beğler ağalar
Beni böyle gezdiren ahd ü emandır
Sinemin başında şem'alar yanar
Söyünmez ateşim derdim yamandır

Beni böyle böyle derde düşüren
Sinem üryan edip ciğer pişiren
Çeşmim yaşın sel[ler] edip taşıran
Hüsne mâlik bir kaşları kemandır

Kim zabt etmiş fena mülki zamana
Yârda hakikat yok döndüm kemana
Sen bir âdil şahsın geldim divana
Şikâyet dinlemez hâlîm yamandır

GEVHERÎ der acep olmaz mı fâriğ
Gönül bezirgândır hublar tefâriğ
Fırsat elde iken korlar mı fâriğ
Boş lahidde olan özge kemandır (?)
s. 111

988

Kaçan görsem seni titrer bu canım
Dîvane gönlümün ferahı dilber
Doldurdu âlemi yakar duhanım
Çeksem derunumdan bir âhu dilber

Kemale erişip olmuşsun fahir
Feraset ilminde olmuşsun mahir
Bir melek-zâdesin surette zahir
Okuyup Arabı merahı dilber (?)

Sözünde sadık[sın] sahip kademsin
Dişler[in] dür dane hem hokka femsin
Derunumda olan derdime emsin
Sinem yarasının cerrahı dilber

GEVHERÎ sultanım ben sana n'ettim
Ölünce kulunum bilirim kendim
Benim çifte benlim bâli bülendim
Be hey servi boylu sürahi dilber
s. 112

989

Bekleyip yolları leyl ü neharım
Bakmadı gözüme geldi de geçti
Gördü bendesinde olan efkârı
Tebessüm eyleyip güldü de geçti

Işkınla hâlimiz yamandır yaman
Getirmemiş mislini bu devr-i zaman
Kirpiğin ok etmiş o kaşı keman
Urup bu sineme deldi de geçti

Kimsenin yüzüne gülmem der imiş
Bîgâneler yaşın silmem der imiş
Rakibi ben asla bilmem der imiş
Görünce bendesin bildi de geçti

GEVHERÎ bu aşkı bilirim deyi
Arayıp maksudum bulurum deyi
Bana ahşam üstü gelirim deyi
Beni ferdalara saldı da geçti
s. 112

990

Benim sevdiceğim nazlı dildarın
Servi kaddi ince beli uygundur
Billur gerdanına dökülmüş yârin
Nakşî siyah ebru teli uygundur

Hûri işve ile gilman revişler
Tuti güftar-ıla kumru gelişler
Yakut leblerine dür dane dişler
Gonca feme bülbül dili uygundur

Mecmu-yı hattında hali anberi
"Nûrun alâ nûr" dur destarı sırı
Zer-nişan kemere elmas hançeri
Tiğ-i surha huni alı uygundur

Çeşmi celladların tiğ-i müjgâna
Nigâhı aşup gamze-i mestana (?)
Ol benim efendim şah-ı hubana
Bu GEVHERÎ geda akvali uygundur
s. 118

991

Gideliden ol peri-zâde hey (?)
Gönül şad olmadı şada hey (?)
Gam ile hasret anı simdir (?)
Elinden ayrılık bire dade hey

Benim tacım mısın serde
Değil-isen dur her yerde
Düşürdün çaresiz derde
Elinden ayrılık bire dade hey

Güzar etti misafirlik
Yeter oldu mücavirlik
Felekle ettiniz birlik
Elinden ayrılık bire dade hey

Eder isen [beni] üryan
Kiminin bağrını gıryan
Eder mir ü geda sultan
Elinden ayrılık bire dade hey

Söyleten GEHERÎ vâya
Eder ah arş-ı a'laya
Edem mahşerde Mevla'ya
Elinden ayrılık bire dade hey
s. 120

992

Gel ağlatma beni gül yüzlü yârim
Güldürüşün-ile ihsanın olsun
Niçe bir alırsın bu ah u zârım
Niçe bir didemiz gıryanın olsun

Doğanı derunum lutf et eritme (?)
Rakibin sözüyle 'izare etme
Temenna ederim bizi reddetme
Bu gönül kapında mihmanın olsun

Uğruna ser verir divane çoktur
Velî bencileyin sadıki yoktur
Kaşların yay[dır hem] kirpiğin oktur
Bendenin sinesi nişanın olsun

Hüsnüne âşıkım gerçi sadıkım
Hâlime rahm eyle rahme lâyıkım
Muhassal güzel ben sana âşıkım
Gönül çekticeği hicranın olsun

Yeter huşm eyledin Yusuf menendim
Söyle bana n' için küstün efendim
Severim derdimse zülfü kemendim
GEVHERÎ yolunda kurbanın olsun
s. 139

993

Arz-ı hâl eylesem gül yüzlü yâre
Gûş edip selamım alır mı bilmem
Gün-be-gün artmada sinemde yara
Mevla'm insafını verir mi bilmem

Sö[yü]nmez sinemde ışkımın nârı
Yolunda terk ettim namus u ârı
Ölmeden etsem seyr bir kerre bâri
Hasret kıyamete kalır mı bilmem

Var[ın] söylen ol gözleri mestime
Yârimin muradı canım kastına
Rahm edip sevdiğim kabrim üstüne
Nazılan salınıp gelir mi bilmem

Âşıkı mest eden şehlâ bakışı
Misk-ile anberdir göğsü kokusu
Canımın tabibi cennet hurisi
GEVHERÎ hastasın bilir mi bilmem
s. 151

994

Ne can gerek ne cânân eksiğimdir
Ne dem gerek ne devran eksiğimdir
Eyin eyliği kemini kemliği
Ne gammazım ne yalan eksiğimdir

Şu âlemde eylik eden yeğ olmaz
Bu meşhur meseldir Türk'ten beğ olmaz
Adın atın hakkın yetirmek olmaz
Ne atım var ne meydan eksiğimdir

Umarım maksudum vere ma'budum
Işkımın râhını buldum sevdiğim
Ne malım var ne melalim ne mülküm
Ne nâmerdim ne hod hâl eksiğimdir

Biz Huda'dan iman isteriz gayet
Umarız müyesser eyleye şayet
Vardır GEVHERÎ'nin kenzi nihayet
Ne züğürdüm ne [de] şal eksiğimdir
s. 154

995

Ruhların al edip aldı gönlümü
Zülüflerin saldı beni bu hâle
N'ettin felek n'ettin çifte benlimi
Vücutum eridi döndü hilâle

Kapında kulunum ey mürver kânı
Yenilendi bu sevdanın dumanı
Yoktur derler gözlerinin imanı
Kollar mı dayanır böyle celâle

Işkın ateşine yandım kal oldum
Sen şah-ı hubanın abdalı oldum
Yitirdim aklımı hem deli oldum
Soyundum libasım girdim bu şala

GEVHERÎ bak şu fenanın hâline
Bülbüller de figan eder gülüne
Bir kâse şerbetin almış eline
Dilber karşımızda durur havale
s. 155

996

Niçin küstün bana nedir günahım
Nedir suçum söyle ey zâtı melek
Redd edelden beni ey yüzü mahım
Zindandır başıma bu çarh-ı felek

Kul hatasız olmaz madem ki kuldur
Efendim hatamı nedendir bildir
Böyle cevr etmeden bari gel öldür
Eğer kastın öldürmekse giderek

Gel cevr etme ettiğini bulursun
Ol zamanda kıymetimi bilirsün
Huzur-ı Mevlâ'da kanlı olursun
Ben helâk olursam kürek çekerek (?)

Yeter cevr eyledin uyup gammaza
Benim canım döymez bu denli naza
GEVHERÎ ağlayıp geldi niyaza
Dilen canım dilen canım diyerek
s. 156

997

Gece gündüz yalvarırım Hüda'ya
Derd ü mihnet sana yâr ola rakib
Niçin saldın dosttan beni cüdaya
Çeşminde derd ü gam var ola rakib

Ağyar değil zulme [sebep] sensin sen
Derdin ola derman bulmayasın sen
Daima ağlayıp gülmeyesin sen
Gen cihan başına dar ola rakib

Şu [cihan] mülkünde çekesin nâsa (?)
Gam gelip gün-be-gün edesin tasa
Karalar geyip da giresin yasa
Ruz u şeb işin [hep] zâr ola rakib

GEVHERÎ'yi koydun figan içinde
Vücudun çürüsün zindan içinde
Âh edip gezesin cihan içinde
Öldüğ[ün]de kabrin nâr ola rakib
s. 169

998

Bugün ben bir güzel gördüm
Gelir nazlanı nazlanı
Niçe âşıkların bağrın
Ezer nazlanı nazlanı

Serimi koydum yoluna
Melek karışmış soyuna
Gülgûnî bade eline
Sunar nazlanı nazlanı

Şeyda bülbülleri öte
Bu derdime dertler kata
Girip [de] koynuma yata
Güzel nazlanı nazlanı

Görmedim bende namesin
Melekten almış simasın
Güzel GEVHERÎ imlasın
Yazar nazlanı nazlanı
s. 172

999

Bize nispet mi sultanım
Adularla salınırsın
Yusuf-sânî misin kuzum
Sevdiğime alınırsın

Benim kuzum melek nesli
Nedir bu cefanın aslı
Âfitabın şita misli
Gâh doğar gâh dolanırsın

Zerrin hançeri belinde
Kelamı cevher dilinde
Destmali yâr elinde
Nazlı nazlı silinirsin

Ruhlarındır verd-i ahmer
Kıyamet kametin ar'ar
Bu cihanda şimdi dilber
Var ise sen bulunur[sun]

GEVHERÎ geçti serinden
Cefa çekti dilberinden
Bu güzellik defterinden
Bir gün sen de silinirsin
s. 172

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK, Nurettin (1998), *Gevherî*, Timaş Yayınları: İstanbul.
- BAYRI, Mehmet Halit (1958), *Âşık Gevherî*, Maârif Kütüphanesi ve Matbaası.
- CÖNK, Harid Fedai'nin Şahsi Kütüphanesinde.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1981), "Gevherî'nin Ölüm Yılı ve Yeni Şiirleri", Türk Folkloru.
- ELÇİN, Şükrü (1998), *Gevherî Divânı*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- KARASOY, Yakup (2016), "Minnet Eylemeyen Âşık Ömer mi, Kul Nesimî mi Yoksa Gevherî mi?", *Uluslararası M. Fuad Köprülü Sempozyumu*, Basılmamış Bildiri.
- KARASOY, Yakup; YAVUZ, Orhan (2017), "Âşık Ömer Divanı'na Katkılar-I", *TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S.41.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (2004), *Türk Saz Şairleri(I-V)*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- ÖZTELLİ, Cahit (1966), "Gevherî'nin Hayatı ile İlgili İki Koşma", Türk Folklor Araştırmaları.
- ÜLKÜTAŞIR, Mehmet Şakir (1932), "Basılmamış Halk Şiirleri", *Atsız Mecmua*.
- YAVUZ, Orhan (1983), "Gevherî'nin Şiirleri, Gevherî'ye Ait Olan Şüpheli ve Yayınlanmamış Şiirler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 27, İstanbul.
- YAVUZ, Orhan (1988), "Türk Edebiyatında Cönkler, Hususiyetleri ve Dili", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 54, İstanbul.